

Jog & Fegyver

Jelen számunkban egy igazi kakukktőzés kerül az olvasó elé, mert álláspontom szerint a fegyvert tartók, illetve tartani szándékozók a legritkábban kerülnek kapcsolatba a büntetés-végrehajtás szervezetével és annak tagjaival, vagy ha már kapcsolatba kerültek, akkor kevés az esély a lőfegyver tartására.

A közhiedelemmel ellentétben a Büntetés-végrehajtási Testület (a továbbiakban BV) tagjaival nemcsak a büntetés-végrehajtási intézetekben találkozhat az oda rövidebb-hosszabb időre beutalt állampolgár, hanem a közutakon, szállítási feladat végrehajtása közben, illetve bíróságokon, ahol a fogvatartottak kísérését látják el, illetve őrzik az IM-palotát.

A BV-ről viszonylag kevés információ van a köztudatban. Az utóbbi időben Moldova György riportkönyve engedett csupán bepillantást mindennapjaikba. Talán magyarázni sem kell, hogy a BV feladata, hogy akiket szabadságvesztésre ítélték, avagy előzetes letartóztatásukat elrendelték, az intézet falai között tartsa, megakadályozza, hogy onnan jogellenesen távozzon, ugyanakkor további - ha nem fontosabb - feladata, hogy az intézeten belül a rendet fenntartsa. Az irányadó jogi normát a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. tv., a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr., illetve az 5/1998. (IK. 10.) IM utasítás szabályozza, ez utóbbi a kényszerítőeszközök, fegyverzeti anyagok, hír- és biztonsági rendszerek, védőfelszerelések és védőeszközök rendszeresítéséről szól.

A tvr. röviden csak annyiban szabályozza témánkat, hogy kimondja:

A büntetés-végrehajtási testület tagja hivatásának jogszerű teljesítése során az intézkedéseinek a megengedett kényszerítőeszközök alkalmazásával is jogosult érvényt szerezni. A büntetés-végrehajtási testület tagjai a büntetés-végrehajtási intézet biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények felszámolása érdekében jogosultak és kötelesek a rend fenntartásához, illetőleg helyreállításához szükséges intézkedéseket megtenni.

A büntetés-végrehajtási testület fegyverhasználatának szabályait külön jogszabály állapítja meg. A fegyverhasználatot konkrétan az említett tv. szabályozza a 22. §-tól.

Lőfegyverhasználat a hivatásos állomány tagjának saját elhatározásából vagy az arra jogosult előljáró utasítására történhet. Kötelékben való fellépés esetén lőfegyver csak az előljáró utasítására használható.

A hivatásos állomány tagja kötelékben alkalmazható:

- fogolyzendülés felszámolására,
- terrorcselekmény felszámolására,
- túsok kiszabadítására,
- megszökött fogvatartott felkutatására és elfogására,
- a BV szervezet, illetőleg eszközeit, járműveit ért támadás elhárítására,
- a BV szervből, annak járműveiből való erőszakos kitörés megakadályozására,
- a BV szerv biztonságát sértő vagy ezzel közvetlenül fenyegető tömeges vagy erőszakos cselekmények megakadályozására, felszámolására,
- abban az esetben, amikor a BV szervezet a közrend és a közbiztonság, az élet- és vagyonbiztonság súlyosabb sérelme vagy annak közvetlen veszélye esetén az intézkedésre jogosult rendvédelmi szerv kérésére - a büntetés-végrehajtás biztonságának veszélyeztetése nélkül - segítséget nyújt a közrendvédelmi feladatok ellátásához.

Tehát ezek azok az esetek, amikor a BV testület tagja nem saját elhatározása alapján, hanem a kiadott parancsok szerint használhatja a lőfegyverét. A felsorolásból az utolsó az a nem kimondottan tipikus eset, amikor a testület tagjait az intézeten kívüli civil környezetben vetik be. Lőfegyverhasználatnak csak a szándékos, személyre leadott lövés minősül. Nem minősül lőfegyverhasználatnak a figyelmeztetőlövés, továbbá a tömegosztatás, rendfenntartás céljából alkalmazott riasztólövés. Ezen a szabályozáson már meg sem lepődünk, hiszen ellentétben a polgári lőfegyverekkel, ahol minden leadott lövés lőfegyverhasználatnak minősül, az eddig ismertetett állami erőszakszervezeteknél csak az a lövés lőfegyverhasználat, amit személyre adtak le.

Ha más kényszerítő eszköz alkalmazása nem vezet eredményre, lőfegyver használható:

- a) az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására,
- b) a testi épséget vagy a személyi szabadságot súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására,

- c) a közveszély okozás, a terrorcselekmény vagy a légi jármű hatalomba kerítése bűncselekményének megakadályozására vagy megszakítására,
- d) bűncselekmény lőfegyverrel, robbanóanyaggal vagy az élet kioltására alkalmas más eszközzel való elkövetésének megakadályozására,
- e) lőfegyver, illetőleg robbanóanyag jogosulatlan, erőszakos megszerzésére irányuló cselekmény megakadályozására,
- f) a BV szerv ellen elkövetett fegyveres támadás elhárítására,
- g) a fogvatartott szökésének megakadályozására,
- h) a megszökött fogvatartott elfogására, amennyiben a fogva tartás oka: szándékos emberölés vagy az alábbi, állam elleni, illetve emberiség elleni bűncselekmények elkövetése: az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, rombolás, kémkedés, népirtás, közveszély okozás, terrorcselekmény, légi jármű hatalomba kerítése, továbbá, ha a lőfegyverhasználat e törvény szerinti egyéb feltételei fennállnak,
- i) a fogvatartott erőszakos kiszabadításának megakadályozására,
- j) azzal szemben, aki a nála levő fegyvert, vagy más, az életre, testi épségre veszélyes eszközt felszólításra nem teszi le, és magatartása annak ember elleni közvetlen használatának szándékára utal,
- k) az intézkedő saját élete, testi épsége, illetve személyes szabadsága ellen intézett támadás elhárítására.

A fenti rendelkezésekkel egyetlen problémám van. Az intézetben nem csupán jogerősen elítélteket őriznek, hanem olyan személyeket, akiket a büntetőeljárás során előzetes letartóztatásba helyeztek valamilyen bűncselekmény gyanújával és koránt sincs még bizonyítva, hogy a bűncselekményt ő követte volna el, sőt még előfordulhat az is, hogy a bíróság majd fel fogja menteni. Hogy miért szökök meg, aki tudja magáról, hogy nem bűnös? Mert esetleg túl soknak találja az előzetesben addig eltöltött „-1 vagy 1” évet és idegei felmondják a szolgálatot. Nem jogerős ítélettel fogva tartottak esetében nem látom teljességgel megalapozottnak a rendelkezést. A BV szervezetben rendszeresített robbanófegyverekre a lőfegyverhasználat szabályait kell alkalmazni - mondja ki a jogszabály, de mit jelent az, hogy robbanófegyver, nem fogjuk megtudni, de gondolom nem az, amelyik esetleg műszaki hiba következtében felrobban.

A hivatkozott 5/1998 IM ut. szerint a szolgálati feladatok ellátására az alábbi lőfegyverek, lőszeres és pirotechnikai anyagok alkalmazhatók:

- golyós, illetve sörétes lőfegyver, amely lehet ismétlő rendszerű, félautomata vagy automata,
- lőszer (a fenti lőfegyverekhez rendszeresített), melyek alkalmazását jogszabály vagy nemzetközi egyezmény nem tiltja,
- pirotechnikai anyagok, melyek készülhetnek jelző, riasztó és ingerlő töltettel, valamint ezek célba juttatására és működtetésére szolgáló eszközök.

A lőfegyverekhez olyan löszert rendszeresít a szervezet, amilyent csak akar, ez egy belső szabályozás, adott esetben akár 4,5 mm-nél nagyobb sörétet tartalmazó löszert is használhatnak, ami vad elejtésére is tilos. Ember ellen miért használható mégis?

Bizonyított, ha nem is közismert tény, hogy használnak a polgári forgalomba nem kerülő, dobozán „BM használatra” feliratot viselő olyan sörétes löszert, melyet a vadászok csak a „posta” vagy „repszert” névvel illetnek és a sörét átmérője messze meghaladja a fenti méreteket. Igaz használatát még nemzetközi szabályok nem tiltják. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a jogszabály csak a löszertípusokat határozza meg, de azt nem, hogy a lövedéket maroklőfegyverből vagy puskából lövik ki. A lőfegyverhasználatról a BV szerv parancsnoka az illetékes ügyészt haladéktalanul tájékoztatja.

Nincs helye lőfegyverhasználatnak:

- ha az olyan személy életét vagy testi épségét veszélyeztetné, akivel szemben a lőfegyverhasználat feltételei nem állnak fenn,
- ha az intézkedés célja tárgyra vagy állatra leadott lövéssel is elérhető,
- fiatakorú és női fogvatartottal szemben szökés megakadályozására, illetve szökésük esetén elfogásukra,
- az elzárást vagy idegenrendészeti őrizetet töltő fogvatartottal szemben az intézet engedély nélküli elhagyása esetén.

Itt a probléma az, hogy míg a fiatal kort az ítéletet hozó bíróság is figyelembe veszi és nyomatékos enyhítő körülményként értékeli, addig nem hoz enyhébb ítéletet a bíróság csupán azért, mert az elkövető nő. Ha viszont a szabályozás abból indul ki, hogy a női foglyot fizikai erőszakkal könnyebb megakadályozni a jogellenes tevékenységben, mint a férfit, akkor ez a szabályozás már eleve szükségtelen, hiszen szabályozásra került, hogy nem használható lőfegyver, ha az intézkedés célja más módon is elérhető. Gyakorlati példával illusztrálva: ha

lenne (szerencsénkre nincs) a börtönben egy Baader-Meinhof¹ csoportunk, akkor Andreas Baaderra lónének szökés közben, de Ulrike Meinhofra már nem. Ez egy meglehetősen sajtószerű megközelítése a büntetés-végrehajtásnak. Hogy a feministák miért nem emelik fel a szavukat ilyen diszkrimináció ellen?

A fegyverhasználatot a következő sorrendben meg kell előznie:

- felhívásnak, hogy a felhívott személy az intézkedésnek tegyen eleget,
- más kényszerítő eszköz alkalmazásának,
- figyelmeztetésnek, hogy lőfegyverhasználat következik,
- figyelmeztetőlövésnek.

A lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések részben vagy teljesen mellőzhetők, ha az eset összes körülményei miatt ezek megtételére nincs idő és a késedelem az élet közvetlen veszélyeztetésével járna. Amennyiben összevetjük a szabályozást a korábban már ismertetett szabályokkal láthatjuk, hogy miként a többi testületnél - viszont ellentétben a honvédséggel - a lőfegyver használata csak jog és nem kötelesség, vagyis a jogszabály sehol nem mondja ki expressis verbis, hogy melyek azok az esetek, amikor a BV testület tagjának kötelessége a lőfegyver használata, kivéve egyet, a kötelékben történő fegyverhasználatot, akkor viszont minden felelősséget amúgy is a parancsot kiadó elöljáró visel. Ellentétben a Vám- és Pénzügyőrséggel, a BV Testület tagjai hasonlóan a honvédség, határőrség és rendőrség állományához, a Btk. 122. § szerint a katonai büntetőeljárás hatálya alá tartoznak.

A szolgálati kötelezettségük ellátását fokozottabb követelményrendszerrel kontrolláló Btk. biztosítja egyik oldalról a parancsok végrehajtásának kikényszerítését, másik oldalról a kiadott parancsokért való felelősséget. További összehasonlítást is érdemes tenni. Sehol nem mondja ki ugyanis ez a jogszabály - ellentétben a korábban ismertetett jogszabályokkal -, hogy lehetőleg kerülni kell az emberi élet kioltását a fegyverhasználat során. Lőfegyverhasználatnak tömegben (csoportosulásban) levő személlyel szemben csak akkor van helye, ha az egyes személy elleni lőfegyverhasználat feltételei fennállnak. A lőfegyverhasználatnak az egyes személy ellen kell irányulnia.

¹ Andreas Baader és Ulrike Meinhof a 70-es évek hírhedt nyugatnémet terroristái voltak, az ún. Baader-Meinhoff csoport vezetői.

Tömegben (csoportosulásban) levő személlyel szemben a lőfegyverhasználatot a következő sorrendben meg kell előznie:

- a tömeg (csoportosulás) szétosztatására, illetőleg a jogellenes magatartás megszüntetésére irányuló felhívásnak,
- a tömeg (csoportosulás) szétosztatására irányuló egyéb kényszerítőeszköz alkalmazásának,
- figyelmeztetésnek, hogy fegyverhasználat következik,
- figyelmeztetőlövésnek.

A tömegben (csoportosulásban) levő személlyel szemben a lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések mellőzésére az egyes személy elleni lőfegyverhasználat szabályai az irányadóak. Tömegosztatásnál lőfegyverhasználatnak nincs helye.

Összességében megállapítható, hogy a hatályos szabályok betarthatóak, kevés problémát okozhatnak az alkalmazók számára, ugyanakkor a katonai büntetőeljárás hatálya elég szigorú normákat kényszerít a fegyverüket alkalmazók számára. A következő számunkban - terveink szerint - a titkosszolgálatok lőfegyverhasználatával foglalkozunk.

Dr. Bokros Gábor
ügyvéd